

III vaatus

JEVGENI ONEGIN

6. pilt. Ball Peterburis. Ballil kohtub äsja pikalt reisilt saabunud Onegin taas Tatjanat, kellest on saanud vürst Gremini abikaasa.

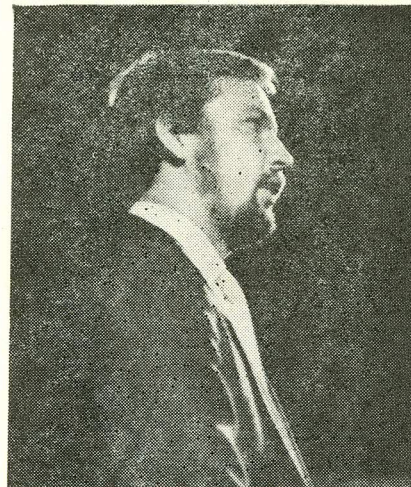
*«See daam — Tatjana? Tõesti? Sama?
Ei! Otsas on mu elumald.
Ma enam ei saa endast jagu.
Kõik on ju selge. Otsustagu
nüüd saatus — teie meelevald.»*

7. pilt. Park Peterburis. Onegin on tulnud otsima Tatjanat.

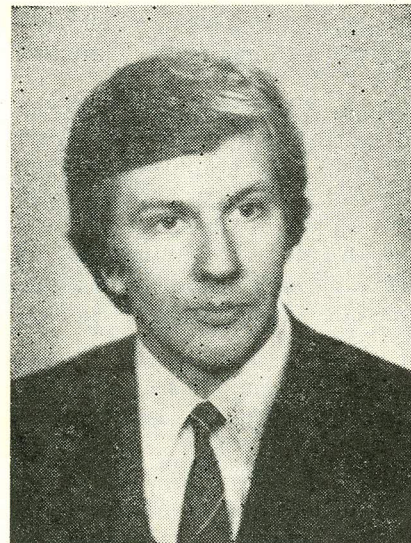
*«Onegin, kolkas hiljaaegu
ei meeldinud ma teile ... Miks
te kiusate mind nüüd? ...
Et praegu
te silmis olen erandiks?
Et mul on mõju nüüd ja
rikkust? / ... /
Ma armastan teid. Omaks aga
mind juba hoiab keegi muu
ja temale ma olen truu.»*

Puškini värsid Betti Alveri tõlkes.
Tallinn, «Eesti Raamat», 1982

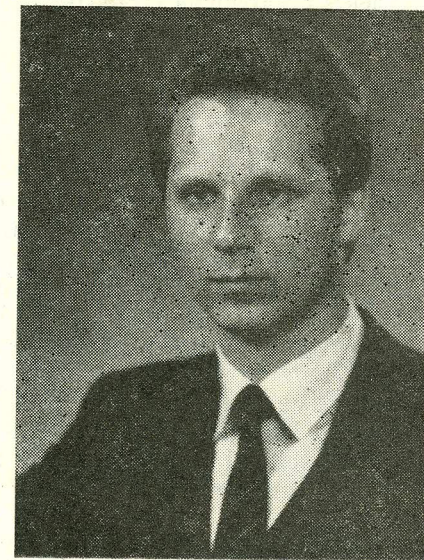
Постановщик Неэме Кунингас

Dirigent Vello Pähn ▶
Дирижер Велло Пяхн

Lavastaja Neeme Kuningas:

«Kui inimese nime on võimalik kirjutada omadussõnana väikese tähega, siis osutab see mõiste või kujundi tekkimisele kõnepruugis. Räägime ju sageli mäkiavellilikust poliitikast, napoleonlikust strateegiast, saalomonlikest otsustest jne. Kui aga kasutame mõisteid nagu denkihhotlus, oidipuse kompleks, hamletlik küsimus, karmenlik uhkus või oneginlik käitumine, siis oleme tahtmatult teinud kummarduse geniaalse üldistusjõuga loojatele, kes on suurte inimestetundjatena need kangelased elama pannud.»

◀ Dirigent Endel Nõgene
Дирижер Эндель Ныгене

Aleksandr Puškin (1799—1837)
fragment S. Kiprenski maalist.
Александр Пушкин (1799—1837)
фрагмент картины С. Кипренского

Natalja Apuhtina-Fonvizina (Puštšina) — arvatav Tatjana prototüüp.
Наталья Фонвизина-Пуцина (Апухтина), предполагаемый прототип Татьяны

«Jevgeni Onegini» esimesed read kirjutas Puškin Kišinjovis 1823. aasta mais ja oma romaani lõpetas ta Boldinos 1830. a. septembris. Niisiis, kokku läks värssromaani loomiseks aega 8 aastat. «... kirjutan mitte romaani, vaid värssromaani — saatanlik erinevus», kirjutas Puškin Vjazemskile.

Belinski pidas «Oneginit» Puškini kõige südamlikumaks teoseks, milles kajastuvad poeedi sügavamad mõtted ja tunded, tema mõtisklused elu üle oma kaasajal, tema vaated ja kõlbeline olemus.

«Jevgeni Onegin» — see on Puškini aja «vene elu entsüklopeedia». Esmakordselt oli vene kirjanduse ajaloos nii tõepäraselt avatud terve ajalooline epohh, tolleaegne tegelikkus. Romaaniga tõi Puškin kirjandusse rahvusliku elu tähtsaimad küsimused, valgustamist leidsid kõik XIX sajandi 20. aastate ühiskondlikud- ja kultuurisuundumused ja -voolud.

Puškini loomingu alusel loodud lavateostest on «Estonias» etendunud B. Asafjevi ballett «Bahtšissarai purskkaev» (1945 ja 1955); ooperid: M. Glinka «Ruslan ja Ludmilla» (1954), A. Dargomõzski «Näkingeid» (1929, 1936 ja 1949), M. Mussorgski «Boriss Godunov» (1930, 1952, praeguses repertuaaris 1980-st aastast), S. Rahmaninovi «Aleko» (1966), N. Rimski-Korsakovi «Mozart ja Salieri» (1932 ja 1959), P. Tšaikovski «Mazepa», «Padaemand» ja «Jevgeni Onegin» (vt. lk. 13).

Pjotr Tšaikovski (1840—1893)
ooperi esietenduse aastal (1879).

Петр Чайковский (1840—1893)
в год премьеры оперы (1879)

Juba Puškini eluajal said paljud tema poeemid, jutustused ja ka luuletused aluseks ballettidele, melodraamadadele, «draamaatilistele vaatängudele» ja isegi vodevillidele. Mõningaid nendest etendustest kahtlemata nägi Puškin ka ise, kuid tema suhtumine nendes on täiesti teadmata. Teada on ainult see, et ta andis oma nõusoleku «Mustlaste» instseneerimiseks.

«Jevgeni Onegini» esimene instseneering kuulub 40-tesse aastatesse. Sellised õhtud jätkusid veel ka Tšaikovski nooruspäevil ja võisid temas äratada huvi.

1877. aasta maikuus pakuti Tšaikovskile ooperi «Jevgeni Onegin» süžeed, kuid see mõte tundus talle võimatuna. Lõunatades kord trahteris, tuli see talle järsku meelde, ta mõtles veidi, siis haaras see mõte teda ja lõunasöögi lõpuks oli asi otsustatud. Tšaikovski luges vaimustusega läbi Puškini värside ja veetis täiesti unetu öö, mille tulemuseks oli ooperi stsenaarium. Kohe järgmisel päeval sõitis ta Konsantini Šilovski juurde, et arutada läbi libreto.

Ooperi libretot on kritiseeritud väga tihti ja palju, sest seal on muudetud Puškini teksti. Ooperi kirjanduslik-lavaline vorm on üheks kõige teravamaks probleemiks teatripraktikas siiani. I. Turgenev, tutvunud ooperi klaviiriga, kirjutas: «Kahtlemata tähelepanuvääriv muusika; eriti head on lüüriilised, meloodilised kohad, kuid mis libreto see on?!»

1877. aasta mais teatas Tšaikovski kirjas oma vennale: «Kirjutan suurepäraselt ooperit, mis täielikult vastab minu muusikalisele karakterile. Kõik, kellele ma sellest teatan, algul imestavad, siis satuvad vaimustusse». Hiljem, sama aasta augustis tegi Tšaikovski järelduse, et «kukkus nii välja, et ONEGIN laval ei tule huvitav.

Seetõttu need, kelle jaoks ooperis esmane nõue on lavaline liikumine, ei saa olema rahul. Need aga, kes on suutelised ooperis leidma tavalisi, lihtsaid, üldinimlikke tundeid, ega vaja muusikas traagilisust ja teatraalsust, need võivad (ma loodan) minu ooperiga jääda rahule.». Nii kirjutas helilooja Nadežda von Meckile.

1878. aasta veebruaris teatas ta vennale, et lõpetas ooperi.

Aasta pärast, 17. märtsil, toimus ooperi esmaesitus Moskva Väikeses teatris Moskva konservatooriumi üliõpilaste ettekandes, dirigendiks oli Nikolai Rubinstein. Ajalehes «Moskovskije vedomosti» kirjutas Laroche: «Harva on P. Tšaikovski oma teostes olnud sellisel määral tema ise kui «Jevgeni Oneginis»...», ajaleht «Russkije vedomosti» märgib Levensoni oletuse, et «vaatamata dramaturgia puudulikkusele, saab tõenäoliselt sellest meie ooperirepertuaari üks kõige populaarsemaid teoseid, seda tänu rahvuslikule süžeele ja kaunile muusikale».

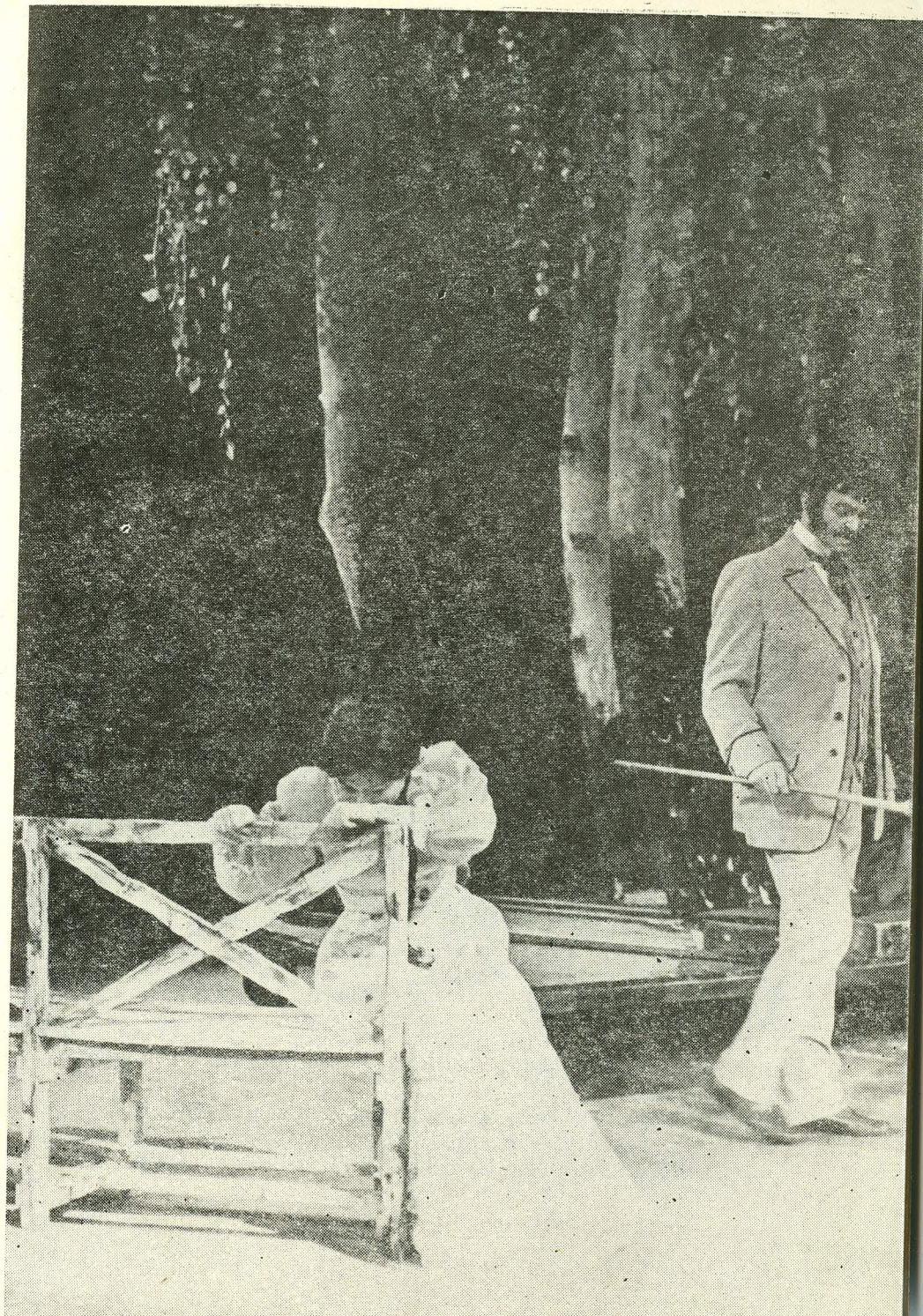
Esimene «Jevgeni Onegini» lavastus professionaalsete jõududega sai teoks Moskva Suures teatris itaalia dirigendi Enrico Modesto Bevignani (kes neil aastatel elas ja tegutses Moskvast) juhatusel tema benefissil 11. jaanuaril 1881. aastal. Ajalehes «Moskovskije vedomosti» võrreldi Tšaikovski «lüürilisi stseene akvarellidega. Mõned neist piltidest lausa illustreerivad Puškini romaani, teised nagu moodustavad arabeskid, ühendamaks erinevaid joonistusi».

Kahe aasta pärast toimusid ooperi etendused ka Peterburis, Tiflisis, Harkovis. 1884/85. teatrihooajal etendus ooper Peterburi Suures teatris 22 korral ja «tõi nagu ikka täismaja».

Samal ajal jätkusid vaidlused «Puškini teksti muutmise ja ümbertegemise õigsusest ja õigusest». Libreto autor Konstantin Šilovski teatas, et «vaatamata sellele, et esialgne libreto oli tema koostatud, ei soovi ta seda peale selliseid muudatusi tunnistada oma tööks».

Ooper aga jätkas oma võidukäiku erinevates teatrites. 1888. aastal jõudis ka välja Venemaa piiridest. 24. novembril toimus Praha Rahvusooperis esietendus, mida juhatas autor ise ja millest sai «tuliste aplauside lõputu rida». Tšaikovski kirjutas Nadežda von Meckile: «Ooperi etendus läks väga hästi, lavastus on kõrgel tasemel, samuti on head lauljad, kuid Tatjana on selline, millist ma ei osanud unistadagi» (Tatjana osas esines Berta Förster-Lauterer).

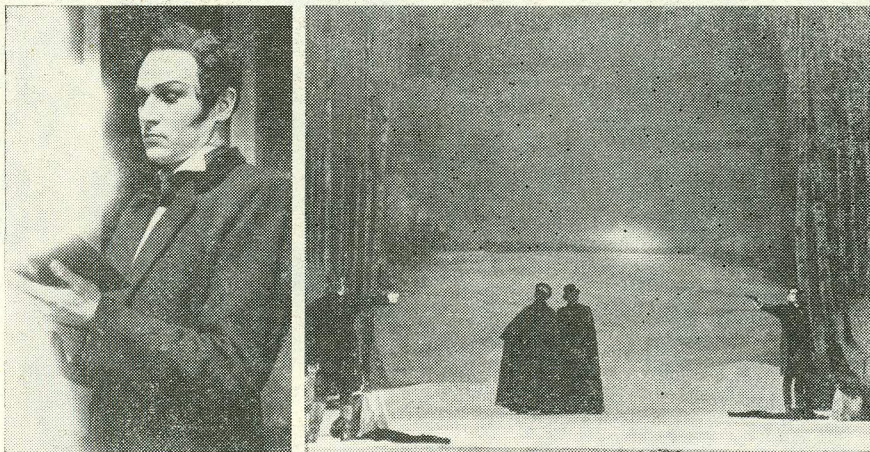
Tšaikovski juhatas oma ooperit veel ühel korral Prahast (6. detsembril), 18. septembril 1889. a. Moskvast (Suure Teatri uue lavastuse esietendusel) ja 26. aprillil 1892. aastal Moskvast I. Prjanišnikovi teatris.

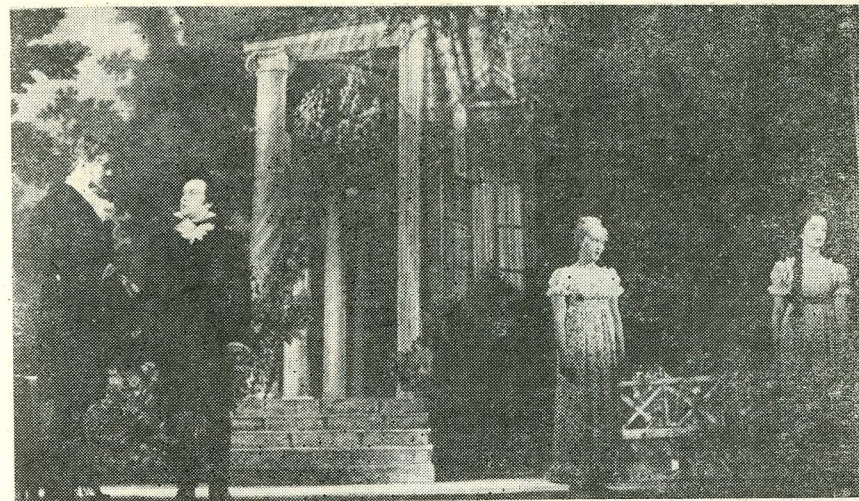

1944 — dirigent — Priit Nigula, lavastaja — Eino Uuli.
Fotol — Elsa Maasik (Tatjana), Ott Raukas (Gremin), Tiit Kuusik (Onegin)

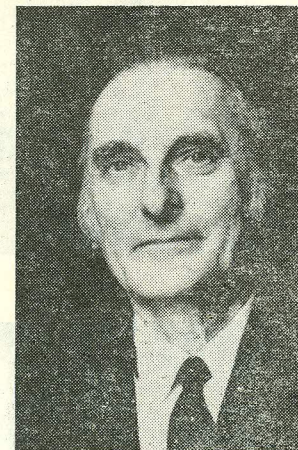

1949 — dirigent — Priit Nigula, lavastaja — Aleksander Viner
Fotodel — Georg Ots (Onegin) ja duellistseen (Onegin — Tiit Kuusik)
Lavastuse eest omistati Georg Otsale, Tiit Kuusikule, Aleksander Vinerile, Meta Kodaniporkile (Tatjana) ja Martin Tarasele (Lenski) NSVL Riiklik preemia

1966 — dirigent — Vallo Järvi, lavastaja — Paul Mägi, kunstnik — Eldor Renter
Fotol — Maarja Haamer (Tatjana), Urve Tauts (Olga), Viktor Gurjev (Lenski), Illart Orav (Onegin)

1985. aasta detsembris esietendus Schwerini Mecklenburgi Riigiooperis (Saksa DV) ooper «Jevgeni Onegin», kuhu lavastajaks oli kutsutud RAT «Estonia» peanäitejuht Arne Mikk ja kunstnikuks meie teatri peakunstnik Eldor Renter. Sama stsenaarium on aluseks ka käesolevale lavastusele. Fotol (vt. lk. 16) — Stseen 3. pildist Mecklenburgi teatris. Tatjana (Ingeborg Otto) ja Onegin (Dietmar Unger).

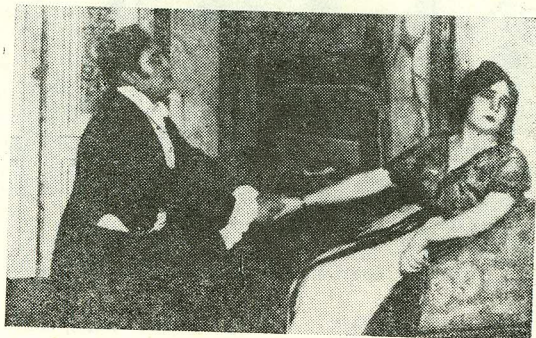
Eesti NSV rahvakunstnik
Eldor Renter
Народный художник
Эстонской ССР —
Эльдор Рентер

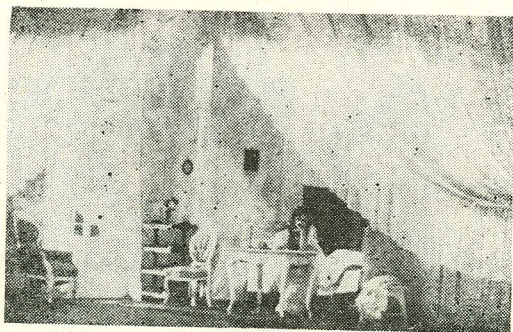
TŠAIKOVSKI OOPERID «ESTONIAS»

«Padaemand» — lavastatud 1926, 1934, 1940, 1946, 1957
«Mazepa» — 1938, 1964
«Jolanthe» — 1948, 1961

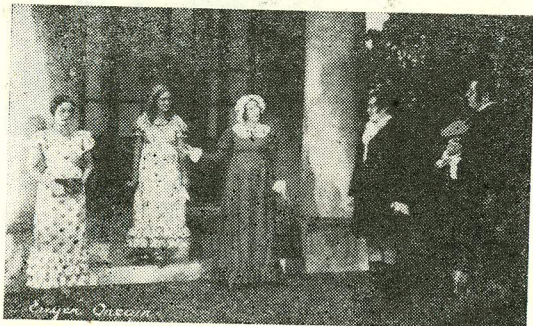
«Jevgeni Onegin»

1920
dirigent — Raimond
Kull, lavastaja —
Alfred Sällik
Fotol — Benno Han-
sen (Onegin) ja Hel-
mi Einer (Tatjana)

1926
dirigent — Raimond
Kull, lavastaja —
Hanno Kompus
Fotol — Marta Run-
gi (Tatjana)

1934
dirigent — Verner
Nerep, lavastaja —
Hanno Kompus
Fotol — Olga Toro-
koff-Tiedeberg (Tat-
jana), Olga Lund (Ol-
ga) Martin Taras
(Lenski), Niina Loo-
na (Larina), Vootele
Veikat (Onegin)

ПЕТР ЧАЙКОВСКИЙ ЕВГЕНИЙ ОНЕГИН

Лирические сцены в 3-х действиях, 7 картинах
соч. 24

Либретто — Петр Чайковский (при участии Константина
Шиловского),
по одноименному роману в стихах
Александра Пушкина

Премьера 21 марта 1986 г.